

Zmiany nastrojów gospodarczych w woj. lubelskim w III kwartale 2009 r.

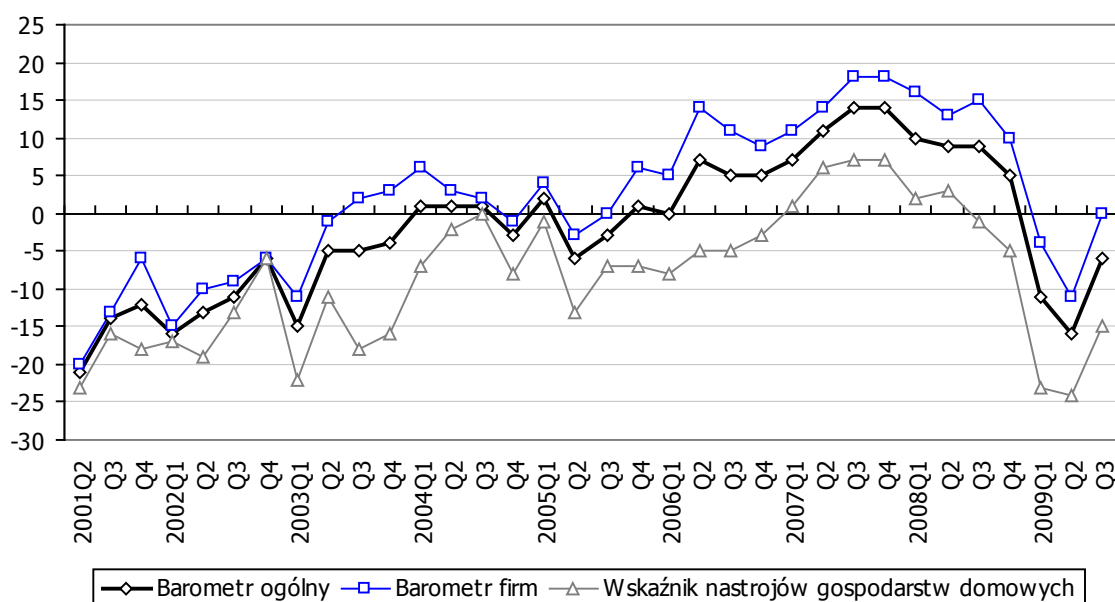
Mieczysław Kowerski, Jarosław Bielak, Dawid Długosz

Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Zamościu

Prezentowany raport jest rezultatem kolejnego, 34. kwartalnego ankietowego badania nastrojów gospodarczych w woj. lubelskim przeprowadzonego od 1 do 14 października 2009 r. przez ankieterów Wyższej Szkoły Zarządzania i Administracji w Zamościu. Jest to jednocześnie drugie badanie prowadzone w ramach projektu „Lubelski Barometr Gospodarczy”. Ankieta objęto 500 przedsiębiorstw oraz 500 gospodarstw domowych.

1. Ogólny barometr nastrojów gospodarczych

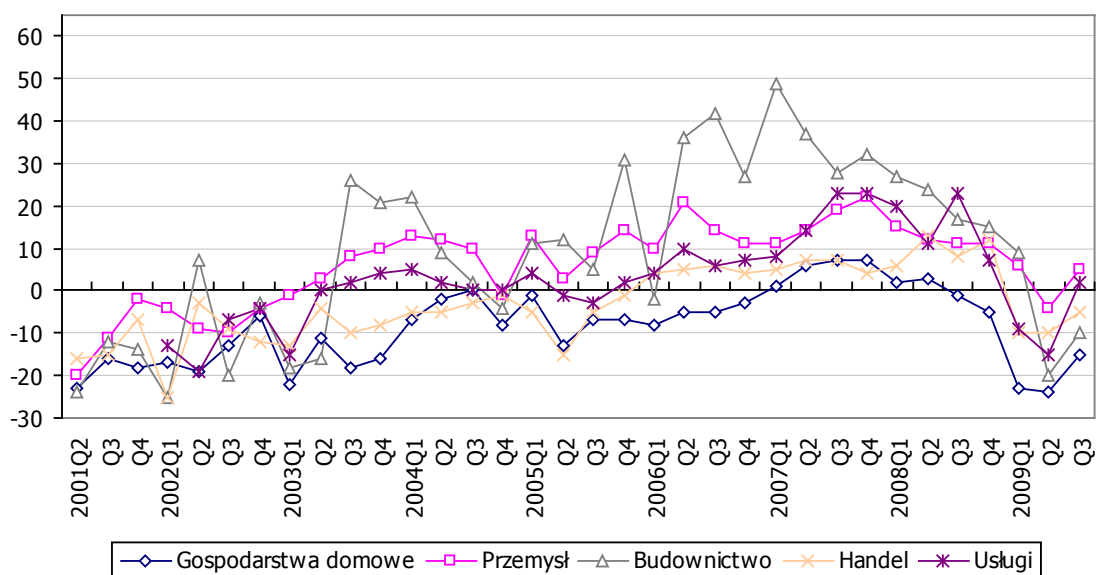
Po sześciu kwartałach spadku wartości (z 14 punktów w IV kwartale 2007 r. do –16 punktów w II kwartale 2009 r.) w III kwartale 2009 r. nastąpiła dość znaczna poprawa nastrojów gospodarczych w woj. lubelskim. Ogólny diagnostyczny barometr nastrojów gospodarczych wyniósł –6, a więc wzrósł w porównaniu do II kwartału aż o 10 punktów. Wzrost ten jest zgodny z poczynionymi przez przedsiębiorców i konsumentów kwartał wcześniej przewidywaniami, jako że prognozowany barometr nastrojów gospodarczych był jeszcze wyższy – prognoza wynosiła –3 punkty¹. Co prawda obecna wartość syntetycznego barometru nastrojów gospodarczych jest nadal ujemna, co oznacza przewagę pesymistów nad optymistami, ale sygnalizowana w poprzednim kwartale możliwa zmiana niekorzystnej tendencji rzeczywiście sprawdziła się. A to może oznaczać, że w istocie to II kwartał 2009 r. okazał się „dnem” obecnej recesji.

Rys. 1. Diagnostyczne barometry nastrojów gospodarczych dla woj. lubelskiego w okresie od II kwartału 2001 r. do III kwartału 2009 r.

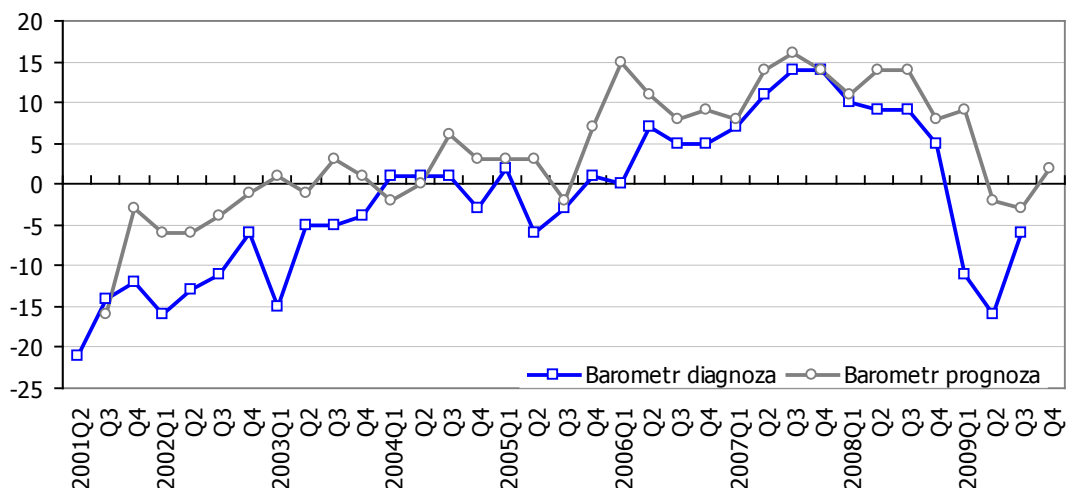
¹ Z drugiej strony – należy przypomnieć, że już w I kwartale, prognozując na II kwartał, ankietowani oczekiwali znacznej poprawy sytuacji, a rzeczywistość II kwartału okazała się całkowicie odwrotna – II kwartał to najgorsze od 2001 r. nastroje.

Niemal w takim samym stopniu poprawiły się nastroje przedsiębiorców, jak i konsumentów. Barometr nastrojów gospodarczych przedsiębiorców wzrósł o 11 punktów (z -11 punktów do 0), natomiast konsumentów – o 9 punktów (z -24 do -15). Nadal znacznie lepiej sytuację oceniają przedsiębiorcy niż konsumenci. W przypadku przedsiębiorców znaczna poprawa nastrojów wystąpiła we wszystkich sektorach: najwyższy wzrost wartości wskaźnika nastrojów gospodarczych zanotowały usługi (aż o 17 punktów), zaś najmniejszy – handel (o 5 punktów). W przypadku przemysłu i usług wartości wskaźników nastrojów są większe od zera, a więc w tych sektorach ponownie jest więcej optymistów niż pesymistów. Najniższy pomimo 10-punktowego wzrostu jest wskaźnik nastrojów w budownictwie.

Rys. 2. Sektorowe wskaźniki nastrojów gospodarczych dla woj. lubelskiego w okresie od II kwartału 2001 r. do III kwartału 2009 r.

Jednak jak wynika z poprzednich badań, to nastroje w budownictwie są silnie związane z fazą cyklu koniunkturalnego. W okresie prosperity budownictwo zazwyczaj charakteryzuje się najlepszymi nastrojami, natomiast w okresie recesji – najgorszymi. Stąd też utrzymywanie się niskiej wartości wskaźnika nastrojów w budownictwie oznacza, że jednak gospodarka regionu pogrążona jest nadal w recesji, a lepsze wartości sektorowych wskaźników nastrojów w III kwartale w porównaniu z II kwartałem potwierdzają tylko, że recesja osiągnęła już swój najniższy poziom („dno”).

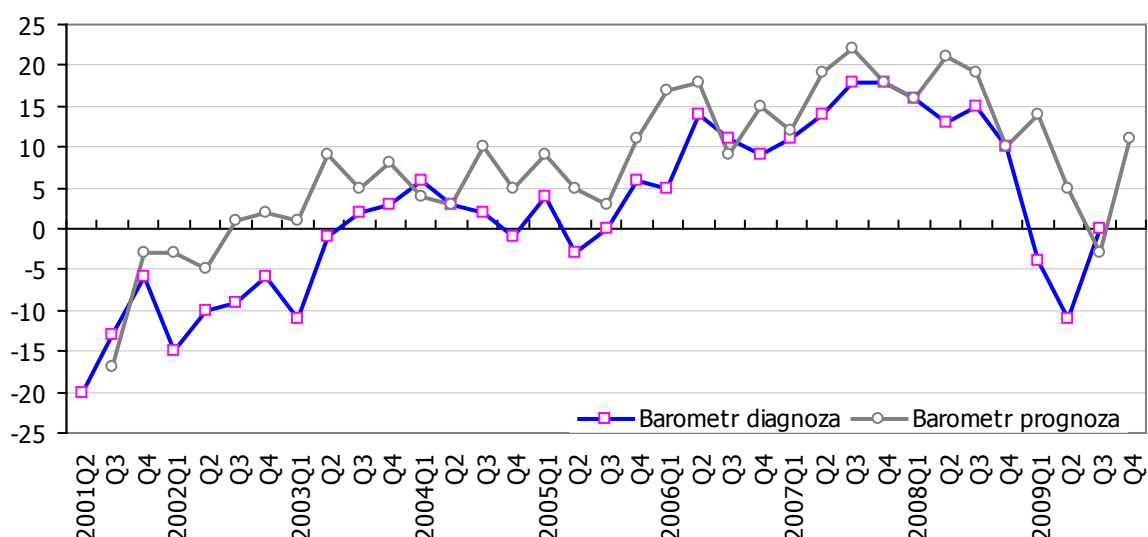

Rys. 3. Diagnostyczne i prognostyczne barometry nastrojów gospodarczych dla woj. lubelskiego w okresie od II kwartału 2001 r. do III kwartału 2009 r.

Prognoza nastrojów na IV kwartał jest jeszcze lepsza. Progностyczny syntetyczny barometr nastrojów gospodarczych na IV kwartał wynosi 2 punkty, przy czym jest to tylko i wyłącznie „zasługa” oceny przyszłej sytuacji przez przedsiębiorców – jako że konsumenci nie widzą dalszej możliwości poprawy sytuacji społeczno-gospodarczej regionu².

2. Barometr nastrojów gospodarczych przedsiębiorców

W III kwartale 2009 r. to nastroje przedsiębiorców po sześciu kwartałach niemal systematycznego spadku³ (wartość barometru spadła z 16 punktów w IV kwartale 2007 r. do –11 punktów w II kwartale 2009 r.) uległy bardzo dużej poprawie. Barometr diagnostyczny nastrojów przedsiębiorców wyniósł 0 punktów, co oznacza wzrost aż o 11 punktów, przy czym (co rzadko zdarza się w naszych badaniach) wartość barometru diagnostycznego była wyższa niż sformułowana kwartał wcześniej prognoza. Prognozowana wówczas wartość barometru nastrojów przedsiębiorców wyniosła –3 punkty i skłaniała do wniosku o wyczerpaniu się pokładów optymizmu wśród przedsiębiorców regionu.

Rys. 4. Barometr diagnostyczny i progностyczny nastrojów przedsiębiorców dla woj. lubelskiego w okresie od II kwartału 2001 r. do III kwartału 2009 r.

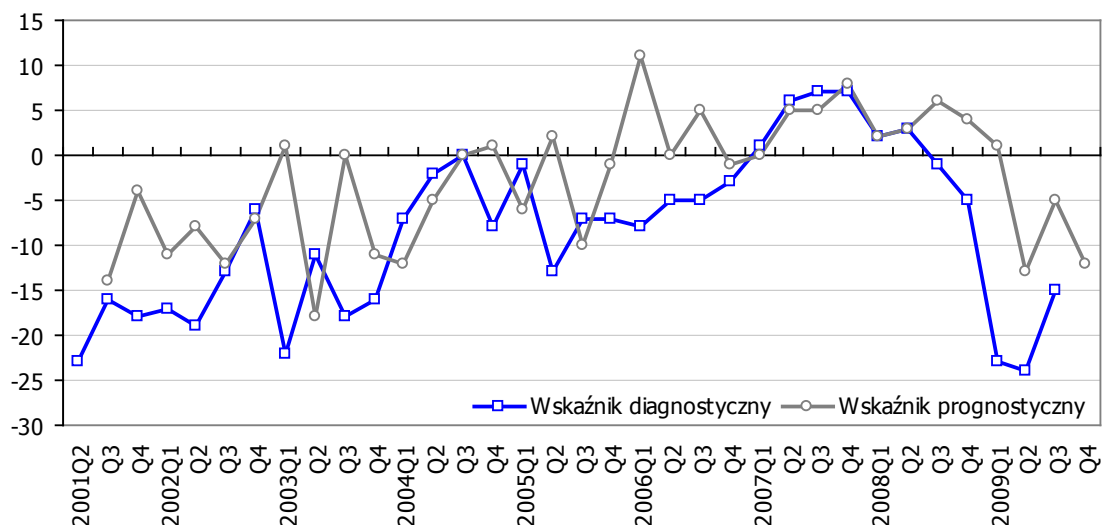
Wyższa niż prognozowano na III kwartał wartość diagnostycznego barometru nastrojów przedsiębiorców, a przede wszystkim bardzo optymistyczna prognoza na IV kwartał, pozwala wyciągnąć wniosek, że do przedsiębiorców powraca optymizm. Progностyczny barometr nastrojów gospodarczych przedsiębiorców na IV kwartał wynosi 11 punktów. Jest to wartość bliska wartości barometru diagnostycznego z IV kwartału 2008 r., a więc tuż przed głębokim załamaniem z I półrocza obecnego roku.

3. Nastroje gospodarcze konsumentów

W III kwartale 2009 r. podobnie jak w przypadku przedsiębiorców barometr nastrojów gospodarczych konsumentów po sześciu kwartałach spadku (z 7 punktów w IV kwartale 2007 r. do –24 punktów w II kwartale 2009 r.) uległ znacznej, bo aż o 9 punktów poprawie. Trzeba jednak podkreślić, że konsumenci spodziewali się jeszcze większej poprawy, jako że sformułowana w II kwartale wartość progностyczna barometru na III kwartał wyniosła –5 punktów.

² Sytuacja jest nieco inna niż w II kwartale, kiedy to zarówno przedsiębiorcy, jak i konsumenci, spodziewali się znacznej poprawy sytuacji społeczno-gospodarczej w regionie.

³ W III kwartale 2008 r. wartość barometru firm przejściowo wzrosła z 13 punktów w II kwartale do 15 punktów w III kwartale.

Rys. 5. Diagnostyczny i prognostyczny wskaźnik nastrojów gospodarczych konsumentów woj. lubelskiego w okresie od II kwartału 2001 r. do III kwartału 2009 r.

W III kwartale w porównaniu z poprzednim w ocenie ankietowanych konsumentów poprawie uległa sytuacja finansowa oraz stan oszczędności ich gospodarstw, a także sytuacja gospodarcza i sytuacja na rynku pracy województwa. Pogorszeniu uległo natomiast saldo wydatków na dobra konsumpcyjne, chociaż w przeciwieństwie do pozostałych sald jest ono dodatnie, co oznacza przewagę optymistów nad pesymistami. Znacznej poprawie uległy oceny sytuacji gospodarczej województwa i jego rynku pracy, ale w przypadku obu pytań w poprzednich dwóch kwartałach notowano najniższe wartości sald w historii badań, a więc od II kwartału 2001 r.⁴

Tab. 1. Komponenty diagnostycznego wskaźnika nastrojów gospodarczych konsumentów w III kwartale 2009 r.

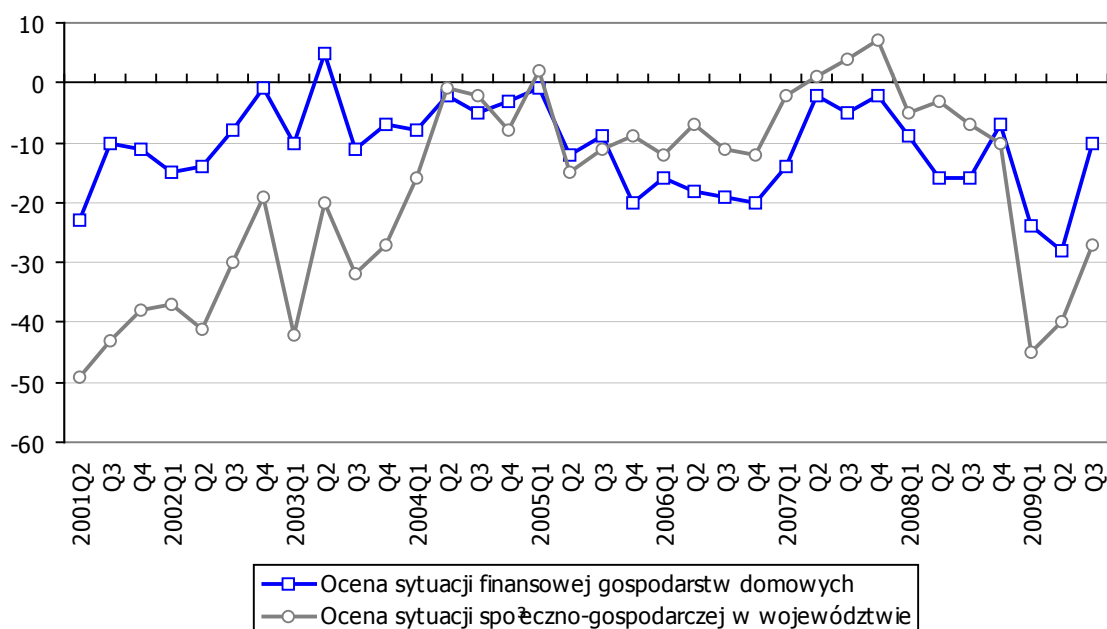
Komponent	Saldo	
	Wartość	Zmiana w porównaniu z poprzednim kwartałem
Ocena sytuacji finansowej gospodarstwa domowego	-10	↗
Poziom wydatków na dobra konsumpcyjne	2	↘
Stan oszczędności	-13	↗
Ocena sytuacji gospodarczej w woj. lubelskim	-27	↗
Ocena sytuacji na rynku pracy	-28	↗

Tak jak trudno było wyjaśnić tak znaczne pogorszenie ocen rynku pracy w ciągu I półroczu, pomimo że w II kwartale w porównaniu z I kwartałem zmniejszyła się liczba zarejestrowanych bezrobotnych, tak teraz trudno jest wyjaśnić duży wzrost salda oceny rynku pracy (o 19 punktów w ciągu kwartału). W tym czasie liczba zarejestrowanych bezrobotnych nawet minimalnie (o 0,4 tys. osób, tj. o 0,4%) wzrosła. Wydaje się, że na oceny rynku pracy w regionie bardzo duży wpływ mają przekazywane przez media informacje o rynku pracy w całej Polsce i prognozy rynku pracy formułowane na podstawie oceny sytuacji gospodarczej już nie tylko w kraju, ale i na świecie, a te nie zawsze odzwierciedlają to, co dzieje się na regionalnym rynku pracy. Z drugiej strony – można też sformułować hipotezę, że po dużej dezorientacji, jeżeli chodzi o sytuację na rynku pracy regionu, respondenci powoli zaczynają ją oceniać przede wszystkim na podstawie tego, co zauważają wokół siebie (a tego właśnie dotyczy pytanie zadawane w ankiecie). Po czterech kwartałach spadku właśnie w III kwartale saldo ocen rynku pracy ponownie wzrosło. Sytuacja na rynku pracy w województwie jest rzeczywiście gorsza niż rok wcześniej, ale jej zmiany są mniej niekorzystne niż w innych regionach kraju. W woj. lubelskim liczba zarejestrowanych

⁴ W przypadku oceny sytuacji gospodarczej minimalną wartość zanotowano w I kwartale 2009 r.: -45, a w przypadku oceny rynku pracy województwa w II kwartale 2009 r.: -47 punktów.

w końcu III kwartału bezrobotnych (104,7 tys. osób) była o 11,3% wyższa niż w analogicznym okresie roku ubiegłego, ale w kraju tempo wzrostu liczby zarejestrowanych bezrobotnych było w tym samym czasie ponad dwukrotnie wyższe (o 26,4%). I chociaż stopa bezrobocia w województwie jest nadal wyższa niż przeciętnie w kraju (11,6% wobec 10,9% w Polsce), to w ciągu roku dystans ten zmniejszył się o 0,9 punktu procentowego. Nie nastąpiły praktycznie zmiany liczby pracujących. Przeciętne zatrudnienie w sektorze przedsiębiorstw było w końcu września 2009 r. o 0,5% większe niż w końcu 2008 r. i o 0,4% mniejsze niż w końcu września ubiegłego roku. Natomiast rok temu konsumenci diametralnie różnie oceniali sytuację na rynku pracy woj. lubelskiego. W III kwartale 2008 r. saldo oceny sytuacji na rynku pracy wyniosło –5 punktów, obecnie jest to ocena o 22 punkty niższa.

Nadal utrzymuje się znacznie gorsza ocena sytuacji społeczno-gospodarczej województwa niż własnego gospodarstwa domowego, chociaż i w przypadku tej drugiej przeważają pesymiści.

Rys. 6. Zmiany ocen sytuacji finansowej gospodarstw domowych i ocen sytuacji społeczno-gospodarczej województwa

Prognozy barometru konsumenckiego na IV kwartał 2009 r. są tylko nieznacznie lepsze niż diagnoza III kwartału i nadal przeważa pesymizm. Progностyczny wskaźnik nastrojów gospodarczych wynosi –12 punktów, a więc w stosunku do diagnozy III kwartału jest wyższy tylko o 3 punkty. Konsumenci przewidują pogorszenie sytuacji finansowej i zmniejszenie oszczędności swoich gospodarstw oraz nieznaczny wzrost wydatków na dobra konsumpcyjne. Natomiast poprawia się ocena przyszłej sytuacji na rynku pracy województwa. Saldo odpowiedzi na pytanie o przewidywany poziom bezrobocia w województwie w IV kwartale jest wyższe niż diagnoza rynku pracy w III kwartale. Nadal jednak saldo odpowiedzi na to pytanie jest ujemne, a więc w dalszym ciągu przeważają pesymiści. Również zdecydowanie przeważają pesymiści w przypadku przewidywanej oceny zmian sytuacji gospodarczej w województwie, a prognoza jest na poziomie diagnozy III kwartału.

Tab. 2. Komponenty progностycznego wskaźnika nastrojów gospodarczych konsumentów na III kwartał 2009 r.

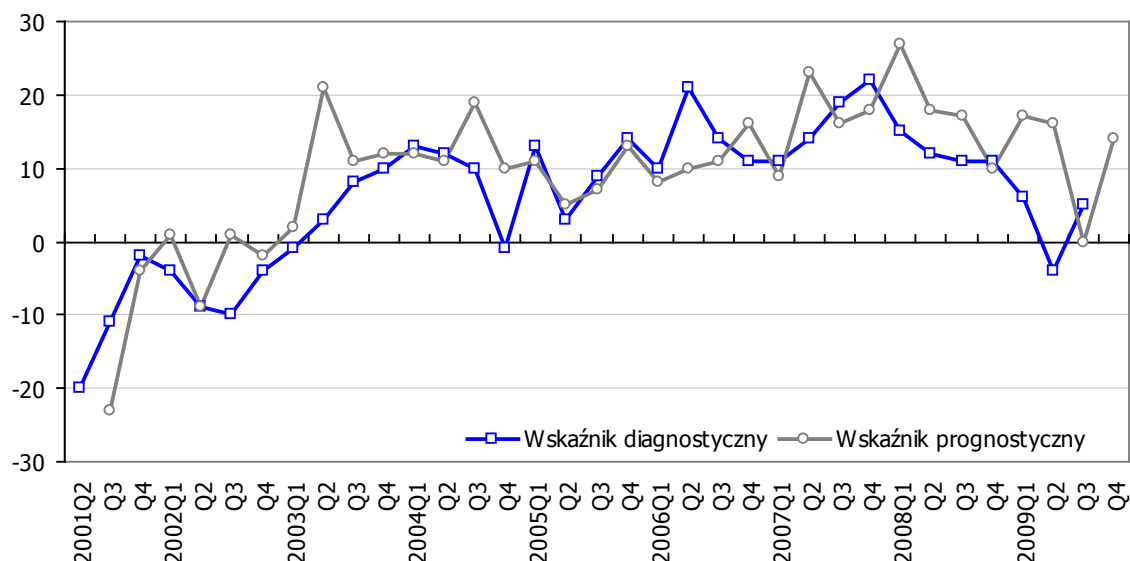
Komponent	Saldo	
	Wartość	Zmiana w porównaniu z poprzednim kwartałem
Przewidywana sytuacja finansowa gospodarstwa domowego	–14	↘
Przewidywany poziom wydatków na dobra konsumpcyjne	6	↗
Przewidywany stan oszczędności	–15	↘
Ocena przyszłej sytuacji gospodarczej w woj. lubelskim	–27	↔
Przewidywany poziom bezrobocia w woj. lubelskim	–17	↗

4. Nastroje gospodarcze w poszczególnych sektorach

Zgodnie z przyjętą metodologią zdezonalizowane salda odpowiedzi na pytania diagnostyczne i prognostyczne w poszczególnych sektorach zostały uśrednione, co dało sektorowe wskaźniki nastrojów gospodarczych.

4.1. Przemysł

Po sześciu kwartałach spadku wartości diagnostycznego wskaźnika nastrojów gospodarczych w przemyśle (z rekordowego poziomu 22 punktów w IV kwartale 2007 r. do najniższego od I kwartału 2003 r. poziomu w II kwartale 2009 r., tj. –4 punktów) w III kwartale nastąpił ponowny jej wzrost do poziomu 5 punktów. W porównaniu z II kwartałem wskaźnik wzrósł o 9 punktów, tak więc podczas obecnego spowolnienia gospodarczego w przypadku przemysłu przewaga pesymistów nad optymistami trwała tylko jeden kwartał. Należy także podkreślić, że wskaźnik nastrojów gospodarczych w przemyśle w III kwartale miał najwyższą wartość spośród obliczanych wskaźników sektorowych i jeszcze tylko usługi odnotowały dodatnią wartość wskaźnika nastrojów gospodarczych. Trzeba dodać, że przedsiębiorcy przemysłowi nie liczyli na taką poprawę nastrojów w III kwartale (prognostyczny wskaźnik nastrojów gospodarczych na III kwartał wyniósł 0).

Rys. 7. Diagnostyczny i prognostyczny wskaźnik nastrojów gospodarczych przedsiębiorców przemysłowych w okresie od II kwartału 2001 r. do III kwartału 2009 r.

W porównaniu z poprzednim kwartałem zanotowano poprawę sald odpowiedzi na wszystkie pytania poza pytaniem dotyczącym stanu zapasów wyrobów gotowych. I jest to sytuacja dokładnie odwrotna niż kwartał wcześniej, kiedy tylko saldo odpowiedzi dotyczących zapasów uległo poprawie (wtedy zapasy wyrobów gotowych zmniejszyły się). Poza zapasami wyrobów gotowych salda odpowiedzi na pozostałe pytania są dodatnie, więc więcej niż połowa przedsiębiorców uważała, że w III kwartale poprawie uległa sytuacja finansowa ich firm, wzrosła produkcja i poziom zamówień oraz zwiększyło się zatrudnienie.

Tab. 3. Komponenty diagnostycznego wskaźnika nastrojów gospodarczych w przemyśle w III kwartale 2009 r.

Komponent	Saldo	
	Wartość	Zmiana w porównaniu z poprzednim kwartałem
Sytuacja finansowa przedsiębiorstwa	7	↗
Wielkość produkcji sprzedanej	17	↗
Poziom zamówień	9	↗
Poziom zapasów wyrobów gotowych	-6	↘
Wielkość zatrudnienia	0	↗

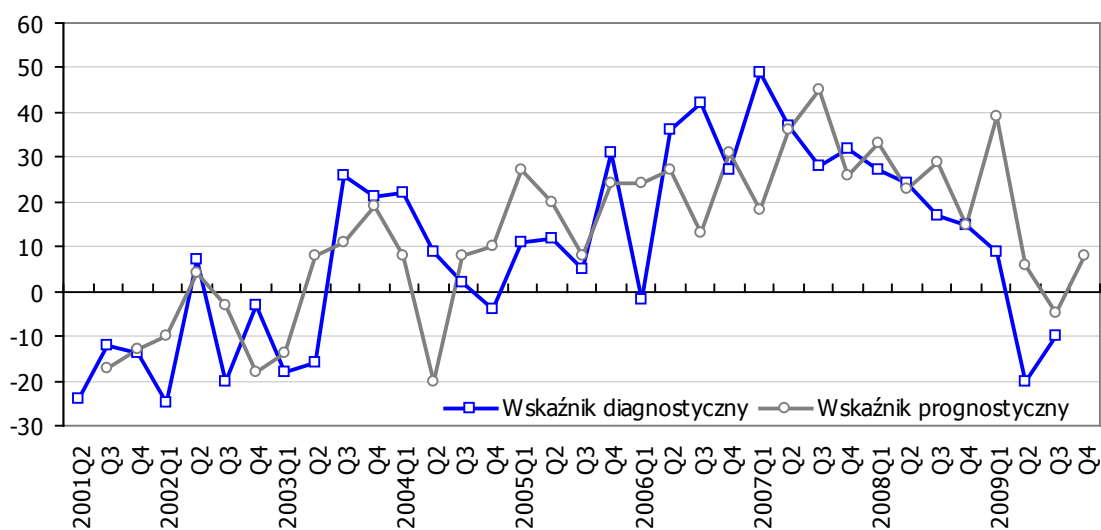
Również prognozy przedsiębiorców przemysłowych na IV kwartał są optymistyczne. Progностyczny wskaźnik nastrojów gospodarczych w przemyśle w IV kwartale wynosi 14 punktów, co oznacza wzrost o 9 punktów. Realizacja tej prognozy oznaczałaby rzeczywiste wyjście z depresji. Przedsiębiorcy przemysłowi przewidują znaczną poprawę sytuacji finansowej, wielkości produkcji i wartości zamówień. Natomiast większość przedsiębiorców przemysłowych przewiduje spadek zatrudnienia w swoich firmach.

Tab. 4. Komponenty progностycznego wskaźnika nastrojów gospodarczych w przemyśle na III kwartał 2009 r.

Komponent	Saldo	
	Wartość	Zmiana w porównaniu z poprzednim kwartałem
Przewidywana sytuacja finansowa przedsiębiorstwa	19	↗
Przewidywana wielkość produkcji sprzedanej	35	↗
Przewidywany poziom zamówień	23	↗
Przewidywany poziom zapasów wyrobów gotowych	2	↗
Przewidywana wielkość zatrudnienia	-11	↘

4.2. Budownictwo

Podobnie jak w pozostałych sektorach, również w budownictwie w III kwartale 2009 r. zanotowano poprawę nastrojów gospodarczych. Wskaźnik nastrojów gospodarczych wzrósł w porównaniu z poprzednim kwartałem o 9 punktów do -10. Prognozy na III kwartał były jeszcze bardziej optymistyczne (progностyczny wskaźnik nastrojów wyniósł -5 punktów), a trzeba zauważyć, że nastroje w budownictwie są nadal najgorsze spośród badanych czterech grup przedsiębiorców

Rys. 8. Diagnostyczny i progностyczny wskaźnik nastrojów gospodarczych w budownictwie w okresie od II kwartału 2001 r. do III kwartału 2009 r.

W III kwartale 2009 r. w porównaniu z II kwartałem wzrosły wartości sald wszystkich komponentów tworzących budowlany wskaźnik nastrojów, jednak wszystkie salda odnotowały ujemne wartości i poza saldem odpowiedzi dotyczącym zmian zatrudnienia należy je uznać za wysokie.

Tab. 5. Komponenty diagnostycznego wskaźnika nastrojów gospodarczych w budownictwie w III kwartale 2009 r.

Komponent	Saldo	
	Wartość	Zmiana w porównaniu z poprzednim kwartałem
Sytuacja finansowa przedsiębiorstwa	-15	↗
Wielkość produkcji budowlano-montażowej	-15	↗
Wielkość zamówień	-11	↗
Wielkość zatrudnienia	-1	↗

Podobnie jak w pozostałych sektorach prognozy na IV kwartał w budownictwie są optymistyczne. Prognozy styczny wskaźnik nastrojów gospodarczych w budownictwie wynosi 8 punktów, co oznacza w przeciwieństwie do dwóch poprzednich kwartałów przewagę optymistów. W porównaniu z III kwartałem przedsiębiorcy budowlani przewidują poprawę wartości sald opisujących zmiany sytuacji finansowej, wielkości produkcji budowlano-montażowej oraz zapasów. I salda te są dodatnie. Jedynie saldo odpowiedzi na pytanie dotyczące przyszłych zmian zatrudnienia jest mniejsze niż diagnoza III kwartału i ujemne, a więc więcej niż połowa respondentów uważa, że zatrudnienie w ich firmach spadnie.

Tab. 6. Komponenty prognostycznego wskaźnika nastrojów gospodarczych w budownictwie na III kwartał 2009 r.

Komponent	Saldo	
	Wartość	Zmiana w porównaniu z poprzednim kwartałem
Sytuacja finansowa przedsiębiorstwa	8	↗
Wielkość produkcji budowlano-montażowej	10	↗
Wielkość zamówień	17	↗
Wielkość zatrudnienia	-4	↘

4.3. Handel

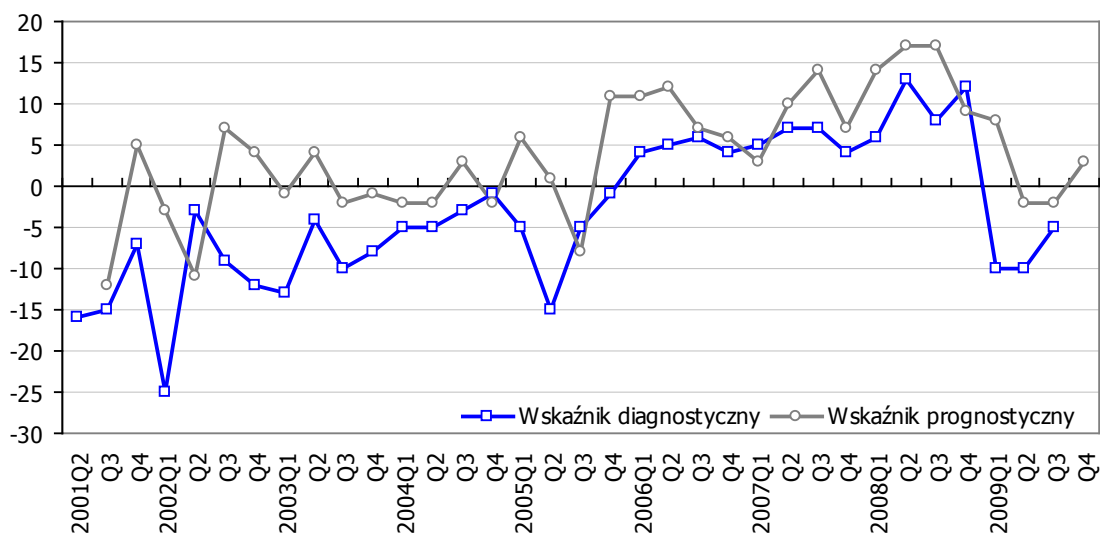
W III kwartale 2009 r. w porównaniu z poprzednim kwartałem pogorszyło się tylko saldo odpowiedzi na pytanie dotyczące wielkości zapasów towarów handlowych. Wszystkie salda są jednak ujemne, co oznacza przewagę odpowiedzi negatywnych nad pozytywnymi.

Tab. 7. Komponenty diagnostycznego wskaźnika nastrojów gospodarczych w handlu w III kwartale 2009 r.

Komponent	Saldo	
	Wartość	Zmiana w porównaniu z poprzednim kwartałem
Sytuacja finansowa przedsiębiorstwa	-10	↗
Wartość obrotów w handlu	-5	↗
Wielkość zapasów towarów handlowych	-3	↘
Wielkość zatrudnienia	-2	↗

Już w II kwartale 2009 r. diagnostyczny wskaźnik nastrojów gospodarczych w handlu nie pogorszył się w porównaniu z poprzednim kwartałem. W III kwartale nastąpiła jego poprawa o 4 punkty (do -5 punktów), ale nadal wśród handlowców przeważał pesymizm.

Rys. 9. Diagnostyczny i prognostyczny wskaźnik nastrojów gospodarczych przedsiębiorców handlowych w okresie od II kwartału 2001 r. do III kwartału 2009 r.

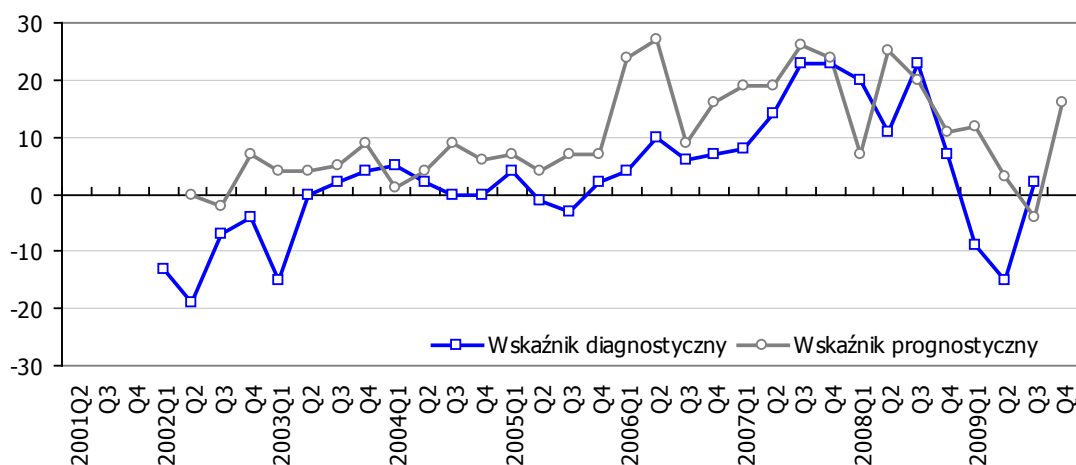
Prognozy na IV kwartał 2009 r. zakładają dalszą poprawę sytuacji w handlu województwa. Oceny przyszłej sytuacji przez przedsiębiorców oznaczają, że prognostyczny wskaźnik nastrojów gospodarczych w tym sektorze wzrośnie w IV kwartale o 8 punktów i po trzech kwartałach ujemnych notowań przyjmie wartość dodatnią (3 punkty), co oznacza powrót optymizmu wśród handlowców. Handlowcy przewidują poprawę wszystkich komponentów tworzących wskaźnik nastrojów gospodarczych, chociaż salda prognostyczne są tylko minimalnie większe od zera.

Tab. 8. Komponenty prognostycznego wskaźnika nastrojów gospodarczych w handlu na III kwartał 2009 r.

Komponent	Saldo	
	Wartość	Zmiana w porównaniu z poprzednim kwartałem
Sytuacja finansowa przedsiębiorstwa	4	↗
Wielkość obrotów w handlu	2	↗
Wielkość zapasów towarów handlowych	3	↗
Wielkość zatrudnienia	1	↗

4.4. Usługi

W III kwartale 2009 r. to usługi były sektorem, w którym najbardziej wzrósł (o 17 punktów) diagnostyczny wskaźnik nastrojów gospodarczych. I do usług po dwóch kwartałach pesymizmu powrócił optymizm.

Rys. 10. Diagnostyczny i prognostyczny wskaźnik nastrojów gospodarczych przedsiębiorców usługowych w okresie od II kwartału 2001 r. do III kwartału 2009 r.

Wzrosły wartości wszystkich trzech komponentów konstytuujących diagnostyczny wskaźnik nastrojów gospodarczych w usługach, ale saldo odpowiedzi na pytanie dotyczące zmiany sytuacji finansowej w III kwartale w porównaniu z II kwartałem było nadal ujemne, chociaż w tym przypadku wzrost był bardzo duży i wyniósł aż 23 punkty.

Tab. 9. Komponenty diagnostycznego wskaźnika nastrojów gospodarczych w usługach w III kwartale 2009 r.

Komponent	Saldo	
	Wartość	Zmiana w porównaniu z poprzednim kwartałem
Sytuacja finansowa przedsiębiorstwa	-4	↗
Popyt na usługi	11	↗
Wielkość zatrudnienia	0	↗

Ta pozytywna zmiana w III kwartale sprawiła, że usługodawcy również bardzo optymistycznie patrzą w przyszłość. Prognostyczny wskaźnik nastrojów gospodarczych w usługach jest najwyższy spośród czterech rozpatrywanych sektorów (16 punktów), co będzie wynikiem poprawy wartości sald odpowiedzi na wszystkie trzy pytania konstruujące ten wskaźnik.

Tab. 10. Komponenty prognostycznego wskaźnika nastrojów gospodarczych w usługach na III kwartał 2009 r.

Komponent	Saldo	
	Wartość	Zmiana w porównaniu z poprzednim kwartałem
Sytuacja finansowa przedsiębiorstwa	16	↗
Popyt na usługi	29	↗
Wielkość zatrudnienia	3	↗